

Univerzita Pardubice

Fakulta filozofická

Současná mexická městská pověst

Jan Jiří Dvořák

Bakalářská práce

2019

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2016/2017

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Jan Jiří Dvořák**
Osobní číslo: **H15046**
Studijní program: **B6703 Sociologie**
Studijní obor: **Sociální antropologie**
Název tématu: **Současná mexická městská pověst**
Zadávací katedra: **Katedra sociální a kulturní antropologie**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Student bude zkoumat ústně i písemně přenášené kulturní dědictví mexického národa v podobě bájí a pověstí, předávaných současnou mexickou populací v městských oblastech. Přitom bude vycházet ze zúčtlného pozorování a zkoumat jak sociální vztahy, tak rétorické strategie uplatňované v předávání této kulturní složky.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

- Coe, M., E. Benson., D. Snow 1997. Svět předkolumbovské Ameriky: kulturní atlas. Praha: Euromedia Group
- Kašpar, O., E. Máňková 2009. Dějiny Mexika. 2. vyd. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny.
- Kašpar, O. 2016. O červeném sportáku a jiné současné pověsti a fámy z Mexika. Pardubice: Univerzita Pardubice.
- Klápšřová, K., Č. J. Krátký 2001. Encyklopedie bohů a mýtů předkolumbovské Ameriky: Mexiko a Střední Amerika. Praha: Libri.
- Kostičová, Z. M., M. Křížová., S. Květinová 2011. Krvavé rituály Střední a Jižní Ameriky. V Praze: XYZ
- León-Portilla, M. 2002. Aztécká filosofie: myšlení Nahuů na základě původních pramenů. Praha: Argo
- León-Portilla, M. 2013. Conquista pohledem poražených: vyprávění indiánů o dobytí Mexika. Ilustroval A. Beltrán. Červený Kostelec: Pavel Mervart.
- Taube, K. A. 2007. Aztécké a mayské mýty. V Praze: Levné knihy KMa.
- Vaillant, G. C. 1974. Aztékové: původ, vzestup a pád národa Aztéků. Praha: Orbis.
- Vodička, P. 2011. Dobytí říše Aztéků: tažení Hernána Cortése v letech 1519-1521. Praha: EPOCH.

Vedoucí bakalářské práce:

doc. PhDr. Oldřich Kašpar, CSc.

Katedra sociální a kulturní antropologie

Datum zadání bakalářské práce: **30. března 2017**

Termín odevzdání bakalářské práce: **30. března 2018**

prof. PhDr. Karel Rýdl, CSc.
děkan

L.S.

PhDr. Adam Horálek, Ph.D.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2017

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracoval samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využil, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byl jsem seznámen s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše. Beru na vědomí, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů, a směrnicí Univerzity Pardubice č. 9/2012, bude práce zveřejněna v Univerzitní knihovně a prostřednictvím Digitální knihovny Univerzity Pardubice.

V Pardubicích dne 4. 5. 2019

Jan Jiří Dvořák

Poděkování:

Na tomto místě bych nejprve rád poděkoval panu doc. PhDr. Oldřichu Kašparovi, CSc., který vedl tuto bakalářskou práci. Nejen za jeho trpělivost, ale hlavně za jeho celoživotní znalosti a dílo, které mi byly doslova inspirací, jak na cestě do Mexika, tak při tvorbě této práce, a ponesu si je navždy, proto vzdávám jeho osobě uznání a velký dík. Dále bych chtěl poděkovat i panu Mgr. Tomáši Samkovi, Ph.D. M.A., který stál u zrodu mých prvních snah o napsání bakalářské práce. Nemalou pozornost v tomto krátkém poděkování bych chtěl věnovat i svým mexickým a čínským přátelům, kteří mi pomáhali při sběru dat, jmenovitě Mexičanu Aldo Riverovi, který byl přítomen mým rozhovorům a přispěl hlavně svojí znalostí jazyka náhuatl a čínské studentce 居蒙 (Me Jung), která mi pomohla s překladem podkladů. Samozřejmě rodině a přátelům.

Anotace

Bakalářská práce se zaměřuje na to, jak Mexičané vnímají své kulturní kořeny. V práci je brán důraz hlavně na současné mýty a pověsti, ale také na původní obyvatelstvo hovořící aztéckým jazykem náhuatl. Teoretická část práce se zaměřuje na mexickou historii od Aztéků po současného Mexičana, tak aby měl čtenář ucelený pohled na toto téma. Praktická část patří informátorům, jejich příběhům a vztahu k mexickým kořenům.

Klíčová slova

Mexiko, mýtus, pověst, náhuatl, Aztékové, kultura

Title

The current Mexican urban legend

Annotation

The bachelor thesis focuses on how Mexicans perceive their cultural roots. The thesis focuses mainly on contemporary myths and legends, but also on the indigenous population speaking the Aztec Nahuatl language. The theoretical part focuses on Mexican history from the Aztecs to the contemporary Mexican, so that the reader has a comprehensive view of the subject. The practical part includes informants, their stories and their relationship to Mexican roots.

Keywords

Mexico, myth, rumour, legend, Nahuatl, Aztec's, culture

Obsah

Seznam ilustrací.....	11
Úvod.....	12
1 Kvalitativní výzkum.....	15
1.1 Metodologie	15
1.2 Metody sběru dat.....	15
1.3 Výzkumný vzorek	15
1.4 Cíl výzkumu	15
1.5 Výzkumné otázky.....	16
1.5.1 Hlavní výzkumná otázka.....	16
1.5.2 Podotázky podané informátorům	16
2 Předkolumbovská Amerika.....	17
2.1 Osídlení Mezoameriky	18
Aztékové	20
2.2 Náboženství a hlavní božstva	21
2.3 Základní dělení bohů.....	22
2.4 Bohové	23
2.5 Rituály	30
3 Španělská conquista	32
3.1 Duchovní Aztékové.....	33
3.2 Preliterární Španělé	34
4 Splývání dvou rozlišných kultur a budování nového Mexika	35
4.1 Nezávislé Mexiko.....	37

5	Moderní Mexiko	38
5.1	Populační rozložení	38
5.2	Náboženství v populaci	39
6	Mexické kulturní dědictví.....	40
6.1	Indiáni a náhuatl	40
6.2	Mýty a pověsti.....	41
7	Získané příběhy	42
7.1	Nahual	42
7.2	Mýtus o orlu a kaktusu	42
7.3	La Lorrona.....	42
7.4	Postava v černém jezdeckém obleku.....	42
7.5	Indián a obětina mrtvým	43
7.6	Zrození Slunce a Měsíce	43
7.7	Popocatepétl a Iztaccíhuatl.....	43
7.8	Xantolo	44
7.9	Lidský stín na hřbitově v Huejutla de Reyes.....	44
7.10	Xoloitzcuintle	44
7.11	Quetzalkoatl	44
7.12	Příběhy o conquistě z měst Cholulula, Quahaca, Vehutra	45
7.13	Míčová hra a cesta Slunce	45
7.14	Aztécký kalendář	45
8	Rozhovory	46
8.1	Carmela Bautista, 55 let	46
8.2	Timoteo León Hernández, 32 let.....	46
8.3	Ignacia Hernández Hernández, 72let	47

8.4	Juan Miguel Hernández Hernández, 46 let	48
8.5	Olalia, 53 let	48
8.6	Lic. Nau Cabrera Nava, 43 let.....	49
8.7	María Luisa, 73 let	50
8.8	Mendoza Hernández, 80 let.....	51
8.9	Rouss Landázuri, 20 let.....	51
8.10	Issac Galindo, 24 let	52
8.11	Carlos Morales, 20 let	53
8.12	Lic. Berenice Alfaro Ponce, 40 let	54
8.13	Oscar Guillot, 25 let	55
8.14	Alicia Ramírez, 23 let.....	56
8.15	Tiaré Maya, 25 let	57
8.16	Tamara Ramos, 25 let.....	58
9	Závěr.....	59
	Seznam použité literatury a pramenů	61
	Seznam informátorů	63

Seznam ilustrací

Obr. 1: Vyobrazení boha Ometeotl.....	23
Obr. 2: Vyobrazení boha Huitzilopochtli.....	23
Obr. 3: Vyobrazení boha Quetzalkoatl.....	24
Obr. 4 Vyobrazení boha Tezcatlipoca.....	24
Obr. 5: Vyobrazení boha Tonatihu.....	25
Obr. 6: Vyobrazení boha Xolótl.....	25
Obr. 7: Vyobrazení boha Xipe-Totec.....	26
Obr. 8: Vyobrazení boha Centeotl.....	26
Obr. 9: Vyobrazení boha Tláloc.....	27
Obr. 10: Vyobrazení boha Mixcóatl.....	27
Obr. 11: Vyobrazení boha Huehueteotl.....	28
Obr. 12: Vyobrazení boha Yactecuhtli.....	28
Obr. 13: Vyobrazení boha Patecatl.....	29
Obr. 14: Vyobrazení boha Mictlantechutli.....	30

Úvod

Bakalářská práce se zabývá současnou mexickou městskou pověstí. Téma je velmi zajímavou kulturní složkou nejen společnosti mexické, tvořící jeden ze základních pilířů společnosti, který slouží jednotlivci k identifikaci s celkem, v tomto případě se Spojenými státy mexickými. Pověst je také významným činitelem v případě určení víry, která je v dané oblasti velmi silná, dnes především křesťanská. Hlavním důvodem, proč je pro bakalářskou práci zvoleno právě Mexiko, je jeho historie, která je především z antropologického hlediska velmi pestrá, a dala tak utvářet příběhům prolínajícím různé typy společností. Tyto příběhy jsou zajímavé převážně z pohledu etnicity, formování víry, jelikož se předávají z generace na generaci a samy se tak „upravují“ pro svou funkci v aktuální společnosti.

Práce se zaměřuje hlavně na pověst užívanou v městských oblastech, především v hlavním městě státu Hidalgo jménem Pachuca de Soto, kde jsem studoval na Universidad Autónoma del Estado de Hidalgo, ale také ve městě Huejutla de Reyes, kde probíhal jeden z největších mexických svátku Día de los Muertos (Den mrtvých), u nás Dušičky, ve formě zvané Xantolo. Tyto oblasti jsou pro práci důležité z etnického pohledu, který je v Mexiku dnes asi nejvýraznější. Jedná se o soužití dvou skupin mesticů a indiánů. Mesticové, kteří zauímají majoritní podíl populace, jsou potomky Španělů a původních obyvatel Mexika. Na druhé straně jsou tu indiáni, původní obyvatelé, kterých je mnohem méně a dalo by se říci, že jsou potomky Aztéků, kteří jako poslední z mnoha ovládali mexickou oblast před vpádem Španělů. Tito původní obyvatelé žijí většinou na okraji společnosti, vyloučení jako bezdomovci, žebráci. Jsou tu i místa, kde si indiáni zachovali svoji homogenitu, neboli pospolitost, například ve městech jako Huejutla de Reyes, které je jedním z pomyslných center domorodých obyvatel, a pořádá právě tradičnější podobu Día de los Muertos zvanou

Xantolo. Původní obyvatelstvo nemluví jenom mexickou španělštinou, ale také, a to je důležité, aztéckým jazykem náhuatl.

Tato práce pojednává především o kulturním dědictví v podobě ústního i písemného předávání pověstí, mýtů a dalších tradic mezi oběma jmenovanými skupinami. Dále se zabývá dalšími kulturními prvky, které si společnost předává z generace na generaci, jak z dob Aztéků, tak z doby španělské kolonizace, která je dnešní mexické populaci mnohem blíže. Materiály byly nashromážděny hlavně ve formě audionahrávek. Práce bude dále doplněna a „opřena“ o literární prameny. Tyto příběhy a další kulturní znaky o dané společnosti prozrazují mnohé a přibližují tak Evropanovi mexickou kulturu z jiného úhlu, než na jaký byl doposud zvyklý.

Práce se tedy musí do značné míry zaobírat nejen historií mexické oblasti, ale i historií celého amerického kontinentu, a to pro ucelený pohled zkoumané oblasti. Jedná se tedy o důležitou a neodmyslitelnou část celé práce. Historie nám dává pohlédnout do toho, proč jsou věci takové, jaké jsou, je však důležitá pro pochopení vývoje určité kultury. Je potřeba pohlédnout zpět a zjistit, jak se jednotlivé kulturní prvky formovaly, nebo alespoň odkud pramení. Samotní Mexičané mají s určením svých kořenů viditelný problém, ale ve většině případů si ho příliš nevšímají. Na státní vlajce můžeme spatřit orla s hadem sedícím na kaktusu podle aztéckého mýtu o založení Tenochtitlánu v místech, kde dnes nalezneme hlavní město Ciudad de México. Mexičané se k dnešnímu obyvatelstvu indiánů hlásí neradi. Přitom právě indiánské historické kořeny mohou za to, že dnes Mexičané tak rádi oslavují svoji nezávislost na Španělsku a dále posilují vlastní identitu.

V poslední části práce je dán prostor samotným příběhům a informátorům, od kterých byly získány nejhodnotnější informace. Ty nejsou zaměřeny jen na mýty a pověsti, ale také na to, jak sami Mexičané vidí svoji společnost, jaký mají vztah k jazyku, zda znají nebo

používají náhuatl, jak oslavují Día de los Muertos a co to pro ně všechno znamená. Práce se zabývá také tím, jakou snahu mají Mexičané předávat kulturní dědictví svým potomkům.

1 Kvalitativní výzkum

1.1 Metodologie

Jako metodologii výzkumu jsem zvolil práci s informátory a zúčastněné pozorování, které je antropologickým základem a z mého pohledu doménou, která přibližuje antropologovi nejbližší zkoumanou realitu.

1.2 Metody sběru dat

Jako metodu sběru byly zvoleny polostrukturované rozhovory, které byly připraveny ve spolupráci s mexickými kolegy, kteří byli přítomni výzkumu jako překladatelé, ale také pro snazší orientaci v mexické společnosti, která je opravdu velmi rozdílná, než ta naše, a to hlavně z pohledu mentality lidí.

1.3 Výzkumný vzorek

Výzkumného vzorku se zúčastnilo 16 informátorů různého věku a pohlaví, a to především z měst Pachuca de Soto a Huejutla de Reyes ve státě Hidalgo. Informátoři pocházejí z různých společenských vrstev.

1.4 Cíl výzkumu

Cílem výzkumu bylo získat pohled dnešních obyvatel na jejich kulturní minulost, na jejich vztah k indiánským kořenům, zda mají chuť předávat dávnou tradici svým potomkům, a získat příběhy, které znají.

1.5 Výzkumné otázky

1.5.1 Hlavní výzkumná otázka

Hlavní výzkumná otázka se zabývá tím, jak dnešní Mexičané vnímají své kulturní kořeny a jakou roli v tom hrají předkolumbovské mýty.

1.5.2 Podotázky podané informátorům

1. Mluvíte náhuatlem?
2. Pokud ano, kdo vás to naučil, kdy a máte chuť tento jazyk předávat další generacím?
Pokud ne, jaký máte vztah k tomuto jazyku a jaký je Váš pohled na současnou indiánskou populaci?
3. Znáte nějaké příběhy, které se mohou vázat na předkolumbovskou historii nebo z ní přímo pocházejí?
4. Můžete mi některý z příběhů odvyprávět?

2 Předkolumbovská Amerika

Na území Severní až Jižní Ameriky se ještě před dobou Kryštofa Kolumba v roce 1492 vyskytovalo velké a rozmanité domorodé obyvatelstvo. Původní obyvatelé se na americký kontinent dostali pravděpodobně z Asie přes Beringovu úžinu, která je asi 80 km dlouhá, mezi nimiž jsou dva ostrovy. Tato vzdálenost nebyla pro plavbu lodí nepřekonatelná. Během dob ledových se však mohla dát úžina překročit ještě snáze, a to suchou nohou třeba při lovu zvěře, jelikož růst ledovců snížil hladinu moří a oceánů.¹ Tuto myšlenku vyřkl už náš známý spisovatel Václav Matěj Kramerius v 18. stol. „Vezmu-li do ruky mapu Ázie, tak vidím, že nejvyšš nahoře k pólnoci, kdež země Kamčatka leží, Ázie s Amerikou skoro spojuje a že oba tito dílové světa toliko ouzkým mořem od sebe rozděleni jsou. Může tedy být, že lidé ovšem před mnoha tisíci lety, šli-li na moře ryby lovit, do Ameriky se dostali, tu se osadili a potom, po čase množíce se, dále dolů až k polední Americe přišli“ (Kramerius 1803: in Kašpar, 2009:10).

Před Kolumbem byla Amerika osídlena mnohými kmeny a civilizacemi. Ze severu dolů k oblasti Mezoameriky to byli například Inuité, Ottawové, Irokézové, Mohykáni, Čerokíové, Siuxové, Čejeni, Apačové, Komančové, Šošoni, Pueblané, Zuniové, Navahové, Kwakiutlové. Hlavními zdroji obživy té doby na severu Ameriky byla stáda karibu, lov ryb a sběr, směrem k jihu vzhledem k lepším podmínkám se začíná prosazovat zemědělství, ale také lov bizonů, to vše vždy doplněné o sběračství. Ve střední Americe na území dnešního Mexika bychom našli hlavně Aztéky, Maye, Olméky, Totonaky, Mixtéky, Zápotéky, Toltéky a Teotihuacany. Mezoamerika žila převážně ze zemědělství, a to hlavně z pěstování kukuřice,

---

¹ Kašpar, O. 2009. *Dějiny Mexika*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, s. 11.

kteřá byla pro život v této oblasti klíčová. V Jižní Americe žili Inkové převážně v andské oblasti a jejich klíčovou plodinou byly brambory.²

Tyto civilizace žily svým originálním životem až do příjezdu prvního Evropana, za kterého dodnes společnost uznává janovského mořeplavce Kryštofa Kolumba, který pod španělskou vlajkou na lodích Santa Maria, Pinta a Niña stanul v roce 1492 na Bahamských ostrovech.

2.1 Osídlení Mezoameriky

„Přítomnost prvního člověka v Mexiku náleží období asi před 25 000 lety“ (Kašpar, 2009:16). Velmi dlouhou dobu, asi 15 000 let, žili indiáni pouze na severu Ameriky, až pak neznámým vlivem, nebo přirozeným prozkoumáním oblasti přecházeli od severu k jihu. První lidé se nejprve živilo sběrem, lovem a postupně přecházeli k zemědělství, to znamená využití divoké kukuřice jménem *teosintle*. Tuto plodinu podle toltécké tradice dostali původní obyvatelé od boha Quetzalcóatla. Zemědělství se na území Mexika plně rozvinulo v údolí Tehuacánu okolo roku 1000 př.n.l.³

Jako první známou civilizací na tomto území, která následovala po osvojení zemědělské kultury, byla civilizace Olméků pocházející z oblasti Veracruz, která povznesla celou oblast směrem k městskému uspořádání. Následně po Olmécích přichází Mayové, kteří jsou proslaveni astrologií a s ní spojeným mayským kalendářem, ovládající území Yucatánu. Jako největší kulturu na území Mezoameriky považujeme tu teotihuacánskou, která vystavěla asi nejznámější a turisticky nejnavštěvovanější monumentální město Teotihuacán, v té době asi nejlidnatější město světa.⁴

---

² Stingl, M. 1967. Indiáni bez tomahavků. 3 přeprac. vyd. Praha: Orbis

³ Kašpar, O. 2009. *Dějiny Mexika*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, s. 16-19.

⁴ Ibid., s. 19-27.

Tato civilizace si podrobila většinu území Mezoameriky, dnešního Mexika. Po pádu teotihuakánské civilizace přicházejí Toltékové, z jejichž způsobu života a myšlení čerpá velmi známý spisovatel Miguel Ruiz v knize *Čtyři dohody*.⁵ „Ve druhé polovině 12. století, za úpadku toltécké říše, se do zalidněného údolí Ánahuaku přistěhoval ze severu malý, tehdy bezvýznamný kmen kočovníků, který později proslul pod třemi jmény – *Mexikové*, *Tenochkové* nebo *Aztékové*“ (Kašpar, 2009:41).

---

⁵ Kašpar, O. 2009. *Dějiny Mexika*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, s. 28.

Aztékové

Aztécká civilizace byla tou poslední, kterou mezoamerická oblast spatřila před dobytím jejich impéria Španěly, dnes známém jako conquista. Jejich původ, stejně tak jako jejich mytologie, není úplně jasná. Podle jedné z legend přišli Aztékové ze severu z místa zvaného Aztlan, z jehož názvu se dnes název Aztéků odvozuje. Vedeni kněžími, kteří s sebou nesli sochu boha Huitzilopochtli, jehož prostřednictvím promlouvali a udávali směr. Vzestup aztécké moci nebyl nijak jednoduchý, území Mezoameriky v té době bylo v moci městských států, které mezi sebou vedly boje o moc s dominantním postavením Tepenaků. Tehdejší aztécká populace musela po boji s Tepenaky ustoupit na nehostinná území, ztratila svého vůdce, který byl následně obětován bohům nepřítele, a ještě museli platit Tepenakům na znamení podřízenosti. Legenda však praví, že na výzvu boha Huitzilopochtli se Aztékové dali znovu do pohybu, hledající místo podle zakladatelské legendy, ve které se praví: „Nakonec pod bílou vrbou našli bílou žábu a ve vodě pak bílou rybu a nedaleko orla – vtěleného Huitzilipochtliho – jak na kaktusu zápasí z hadem“ (Křížová, 2005:14-15). Byl to ostrov uprostřed slaného jezera, posetého bažinami, kde Aztéci založili své hlavní město Tenochtitlán, na jehož základech dnes leží hlavní město Mexika Ciudad de México. To však neměnilo nic na jejich podřízeném postavení vůči Tepenakům. Vše se ale změnilo, když byli Tepenakové napadeni vnějším nepřítelem, kterého však využil aztécký vůdce Itzcoatl, který Tepenaky porazil. Tím si Aztékové vydobyli místo svého dřívějšího utlačovatele a podrobili si tak území mexického údolí.⁶

V době aztécké moci začal Itzcoatl budovat společnost a náboženský kult k obrazu svému. Na jeho rozkaz byly písemné doklady minulosti páleny a přepisovány, aby

---

⁶ Křížová, M. 2005. *Aztékové: Půvab a krutost indiánské civilizace*. Praha: Karavela, s. 15-16.

korespondovaly s jeho ambicemi o velikosti aztécké historie. Takto se budoval aztécký národní mýtus. Jako jeho nástupce usedl na trůn Moctezuma I. A po něm Moctezuma II., který se jako první setkal se španělskými conquistadory. Aztékové byli národem, který sám sebe vnímal jako povoláný bohy a který bude řídit svět i proti vůli jiných. Vyznačovali se silným soustředěním na rituál lidských obětí a poněkud vypjatým militarismem, který jim přinesl rozsáhlá území od jedné strany kontinentu k druhému. Přesto už Moctezuma II. Cuathémoka na vlastní kůži okusil pád aztéckého impéria pod tíhou španělské conquisty vedené Hernánem Cortésem.⁷

Aztécká civilizace padala v popel stejně rychle jako stoupala k nebesům.

2.2 Náboženství a hlavní božstva

Aztékové přijímali, neboli asimilovali kulturní a náboženské prvky jiných etnik, které si podrobili, a to především Toltéků tak, že dokonce začleňovali cizí božstva do svého pantheonu. To rozhodně přispívalo k rovnováze mezi Aztéky a podrobenými etniky. Sama aztécká říše nebyla celistvým útvarem, ale spíše spojením jednotlivých území, a to dokládá i fakt, že se nenazývali souhrnným jménem, ale spíše jmény svých sídel, přesto uctívali stejná božstva, ale s rozdílnou důležitostí jednotlivých bohů město od města. Dokonce mezi sebou vedli válečné konflikty, které většinou vytvářeli na základě dohody ve smyslu získání zajatců pro obětní rituály.⁸

Ústředními koncepty aztéckého náboženství bylo slunce, válka a obřadní obětování zajatců.⁹ Slunce bylo středobodem jejich náboženství. Aztékové věřili, že svět byl stvořen pětkrát, z toho čtyřikrát již byl zničen. Tyto cykly Aztékové označovali jako „slunce“. Také

---

⁷ Křížová, M. 2005. *Aztékové: Půvab a krutost indiánské civilizace*. Praha: Karavela, s. 17-19.

⁸ Katz, F. 1989. *Staré americké civilizace*. Praha: Odeon, s. 202.

⁹ Klapšťová, K., Č. J. Krátký 2001. *Encyklopedie bohů a mýtů předkolumbovské Ameriky*. Praha, s. 17.

proto se Aztékové soustředili především na orly, kteří v jejich chápaní slunce představovali. Velký význam měl také lov a jeho božstva pravděpodobně z dob, kdy byli Aztékové v pohybu a neusazení jako kočovné etnikum. Časté jsou také zvířecí motivy. Například olmécká kultura přispěla kultem jaguára. Obecně pantheon bohů je neuvěřitelně komplikovaný a plný protikladů, které si vzájemně odporují. „Německý antropolog Kirchhoff řekl, že nechápal aztécké náboženství, dokud si neuvědomil, že bohyně Coatlicue je matkou své babičky“ (Kirchhoff: 2007 in Klapštová, Krátký: 2001:18).¹⁰

Hlavním smyslem aztéckého náboženství je ale soužití lidí s bohy, kteří přinášejí lidem zdroje jako světlo, ale na oplátku si žádají lidské obětiny. Věřili především, že pokud nenasytí slunce krví, to pak zeslábně, jelikož každou noc bojuje s temnými mocnostmi. Válka byla v jejich vnímání prostředkem pro přežití světa.¹¹

2.3 Základní dělení bohů

Rozdělení bohů aztéckého pantheonu je poměrně složitá záležitost, která je možná pouze na základě nejdůležitějších prvků aztéckého života. Dalším problémem je počet božstev, který se pohybuje kolem tisíce entit. Na druhou stranu se tento počet dá zredukovat pochopením aztéckého pohledu na svět, kdy jeden bůh na sebe bere velký počet podob, tak jako Aztéci věřili, že všechno prochází neustálou proměnou, zánikem a znovuzrozením.^{12,13}

To je důvod, proč se práce zabývá jen těmi nejpodstatnějšími božstvy.

---

¹⁰ K Klapštová, K., Č. J. Krátký 2001. *Encyklopedie bohů a mýtů předkolumbovské Ameriky*. Praha, s. 17-18.

¹¹ Ibid., s. 18.

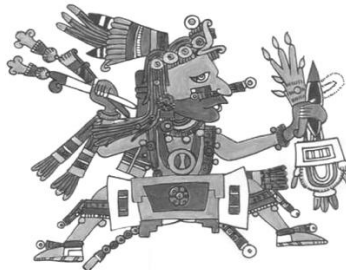
¹² Ibid., s. 18.

¹³ Tímto tématem se zabývá také autor Georges Waillant: *Aztékové*, Praha: 1974

2.4 Bohové

Ometeotl (stvořitel)

Obr. 1 Vyobrazení boha Ometeotl

Zdroj: Salterio Torres 2007: 137

Hlavní bůh, stvořitel všeho. Jeho podstata je androgynní, a proto se dělí na dvě části. Také označován jako „dvojjediný pán“. Jeho mužská Omecihuatl je pán duality a jeho ženská část Ometecuhtli je paní duality. Tento vesmírný pár dal život čtyřem bohům Tezcatlipoca, Quetzalcóatl, Tlaloc a Chalchiuhtlicue, který poté stvořil čtyři slunce a ostatní bohy. Je zodpovědný za stvoření světa a bohů, nikoliv lidí (Salterio Torres 2007).

Huitzilopochtli

Obr. 2 Vyobrazení boha Huitzilopochtli

Zdroj: Salterio Torres 2007: 138

Nejdůležitější aztécký bůh, který je původním bohem aztéckého pantheonu. Považován za boha války, hromu a slunce. Je patronem šlechty a vedl Aztéky na jejich dlouhé cestě ze

severu Ameriky. Podle legendy jim ukázal místo, kde se mají usídlit a založit Tenochtitlan, viz zakladatelská legenda (Salterio Torres 2007).

Quetzalkoatl

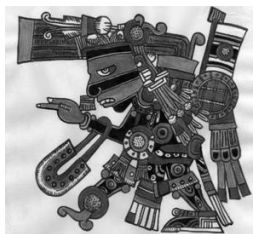
Obr. 3 Vyobrazení boha Quetzalkoatl

Zdroj: Salterio Torres 2007: 138

V jazyce náhuatl je to vzácný had, plným jménem Ce Actal Topitzin je původně toltécký bůh. Podle legendy se považuje za stvořitele Venuše svým srdcem. Je také tvůrcem člověka, a proto bohem života a plodnosti. Pro jeho mírumilovnost mu Aztékové ubrali na významu.

Podle legendy slíbil svůj návrat v roce Ca Atl, nešťastnou náhodou v roce, kdy k mexickým břehům připlul Hernán Cortés (Salterio Torres 2007).

Tezcatlipoca

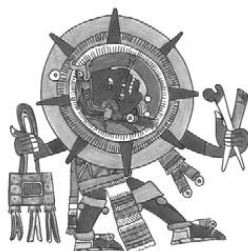
Obr. 4 Vyobrazení boha Tezcatlipoca

Zdroj: Salterio Torres 2007: 139

Pán ohně, smrti a noční oblohy, patronem válečníků, kouzelníků a jaguárů. V toltéckém dualistickém systému byl protikladem pro Quetzacoatla. Vždy když vstoupil na zem, vznikla válka, hádky a neshody.

Tezcatlipoca je nejdůležitější bůh pro kněží, je považován za nepřítele Huitzilopochtli a Quetzalcoatla a zároveň symbolizovaný jako jaguár. Je spojen s každým aspektem aztéckého náboženství (Salterio Torres 2007).

Tonatiuh (Slunce)

Obr. 5 Vyobrazení boha Tonatiuh

Zdroj: Salterio Torres 2007: 140

Aztékové věřili, že Slunce na sebe během dne bere různé podoby a znovu se rodí jako starověký bůh Tonatiuh. Na konec dne, kdy slunce sestupuje k zenitu, se na druhou stranu mění v Huitzilopochtliho. Dále pak putuje Mictlanem (podsvětím) v doprovodu Xolótl v boji se zlem, aby se Tonatiuh opět mohl zrodit (Salterio Torres 2007).

Xolótl

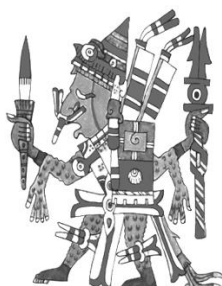

Obr. 6 Vyobrazení boha Xolótl

Zdroj: Salterio Torres 2007: 140

Bůh ohně a neštěstí. Je dvojčetem Quetzalkoatla, ochráncem slunce na cestě podsvětím. Je patronem dvojčat, kouzelníků, ale i mezoamerické míčové hry. Podle legendy společně s Quetzalkoatlem přivedl lidstvo a oheň z podsvětí (Salterio Torres 2007).

Xipe-Totec

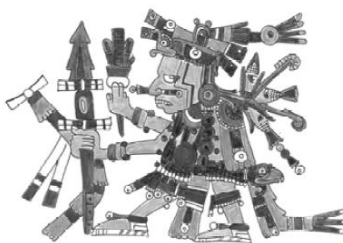

Obr. 7 vyobrazení boha Xipe-Totec

Zdroj: Salterio Torres 2007: 141

Je bohem jara a plodnosti. Jeho kult je obzvlášť krutý, jelikož rituál na jeho počest pro obnovu země, tím myšleno hlavně vegetace, spočívá v tom, že je zajatci oddělena kůže od těla a nošena kněžími v době svátku Tlaxipeolalitzli (Salterio Torres 2007).

Centeotl

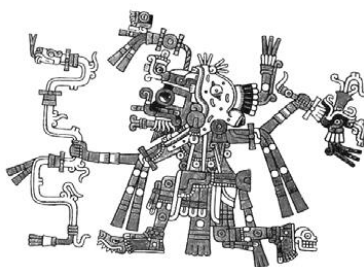

Obr. 8 Vyobrazení boha Centeotl

Zdroj: Salterio Torres 2007: 142

Bohem kukuřice, který je významný pro nesmírnou důležitost kukuřice v mezoamerické kultuře (Salterio Torres 2007).

Tláloc

Obr. 9 Vyobrazení boha Tláloc

Zdroj: Salterio Torres 2007: 143

Je bohem deště a plodnosti. Přivádí deště pro zavlažení země, pro nasycení lidí. Sesílá hrom, blesk a představuje nebezpečí na moři, či řece (Salterio Torres 2007).

Mixcóatl

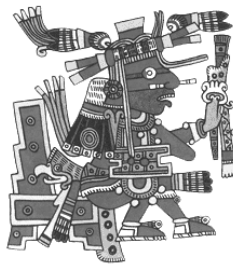

Obr. 10 Vyobrazení boha Mixcóatl

Zdroj: Salterio Torres 2007: 144

Bůh lovu, který se identifikuje s nebem, hvězdami a Mléčnou dráhou (Salterio Torres 2007).

Huehuetēotl

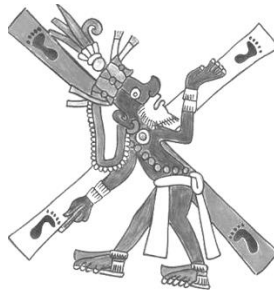

Obr. 11 Vyobrazení boha Huehuetēotl

Zdroj: Salterio Torres 2007: 145

Je považován za nejstaršího z bohů, nebo také otce. Vyobrazen je jako vrásčitý stařec s jedním zubem. V tomto připodobení je vidět pluralita se skandinávskou mytologií a hlavním bohem Ódinem. Je považován za otce, protože chrání před strachem a svými plameny ho ničí. Způsobuje lásku a úctu a poskytuje teplo osobám, které ho potřebují (Salterio Torres 2007).

Yactecuhтли

Obr. 12 Vyobrazení boha Yactecuhтли

Zdroj: Salterio Torres 2007: 145

Bůh obchodníků a cestujících, tak jako řecký bůh Hermés (Salterio Torres 2007).

Patecatl

Obr. 13 Vyobrazení boha Patecatl

Zdroj: Salterio Torres 2007: 146

Bůh léčení, plodnosti a objevitelem peyotlu¹⁴. Také je bohem pulque¹⁵ (Salterio Torres 2007).

Mictlan (podsvětí)

Mezoamerické podsvětí bylo děsivé místo. Bylo místem odpočinku zemřelých, kteří unikli hrdinské smrti, nebo jinému čestnému způsobu smrti. Mictlan je domovem manželského páru Mictlantecuhtli a Mictlancíhuatl (Salterio Torres 2007).

---

¹⁴ Druh kaktusu s halucinogenními účinky.

¹⁵ Mexický alkoholický nápoj z rostliny agáve.

Mictlantecuhtli

Obr. 14 Vyobrazení boha Mictlantecuhtli

Zdroj: Salterio Torres 2007: 146

Vládne podsvětí Mictlan spolu se svojí ženou Mictlancíhuatl. On i jeho žena byli obávanými, ale ne příliš uctíváni (Salterio Torres 2007).

2.5 Rituály

Aztécký život byl zasvěcen rituálům k uctění bohů. Jedná se o jeden z nejdůležitějších aspektů jejich života. Věřili totiž, že jen skrze rituál zachrání svět před zkázou a že tíha světa leží na jejich bedrech. Nutno dodat, že Aztéci platili za svou víru obětí nejvyšší. Většina jejich rituálů pomyslně sytila bohy krví, a to vždy znamenalo lidskou smrt.¹⁶

Velký význam měla pro Aztéky čísla a s nimi spojený kalendář. Básník a esejista Octavio Paz vnímal aztécký kalendář jako kruh osmnácti měsíců nasycených krví (Octavio Paz 1991). Každý měsíc byl zasvěcen nějakému božstvu a podle typu božstva vypadala i smrt lidské oběti. Většina lidských obětí byli zajatci z bojů, kteří byli nejčastěji obětováni na vrcholku pyramid, drženi za končetiny kněžími a v hrudi rozříznuti obsidiánovým kamenem pro vytržení ještě tepajícího srdce. Srdce pak bylo vyzvednuto směrem vzhůru ke slunci. Tato scénérie vytváří krvavě nechutný a drastický obraz, ale v chápaní Aztéků se jedná o velmi

---

¹⁶ Křížová, M. 2005. *Aztékové: Půvab a krutost indiánské civilizace*. Praha: Karavela, s. 60-66.

vznešenou smrt, kterou si i velká většina volila dobrovolně a hrdě stoupala na vrcholky pyramid pro vykonání rituálu. Tento rituál byl prováděn pro obnovení energie slunci na jeho cestě pro boj v podsvětí Mictlan.¹⁷

Jako další příklad je slavnost xiuhmolpilli v překladu svazek let, který se konal každý dvaapadesátý rok. Aztékové věřili, že jednou na konci tohoto cyklu svět zanikne. V pěti dnech ukončujících tento cyklus se uhasila všechna ohniště, čistily se domy a kněží sledovali pohyb Plejád, které směřovaly ke středu oblohy. Ve chvíli jejich správného postavení dali kněží znamení, že svět bude žít dál. Na znamení přežití světa rozdělali oheň na těle zajatce. Rozřízli mu hrud' a vyjmuli srdce, kterým rozdmýchali oheň, celé tělo pak shořelo. Znovu se pak roznášel oheň po obydlích a pyramidy se pokrývaly hlínou na znamení znovuzrození. Tímto novým ohněm začínal letopočet úplně od znova.¹⁸

---

¹⁷ Křížová, M. 2005. *Aztékové: Půvab a krutost indiánské civilizace*. Praha: Karavela, s. 52-59.

¹⁸ *Ibid.*, s. 54.

3 Španělská conquista

Po roce 1500 začali Španělé prozkoumávat středoamerickou pevninu. V roce 1519 byl španělskou korunou vyslán pro získání zlata a otroků Hernán Cortés, chudý šlechtic. Měl však obrovské ambice, které ho dovedly až k touze podmanit si Aztéckou říši, na kterou narazil při postupu meziamerickým územím od poloostrova Yucatán.¹⁹

Španělé měli jasný cíl získat hlavně zlato a další zdroje, kdežto Aztékové nevěděli, co mají očekávat, a tak pohyb Španělů zprvu jen pozorovali. Mezitím získával Cortés území, ale i některé podrobené domorodé obyvatelstvo na svoji stranu. Klíčové informace získal od katolického kněze Gerónima de Aguilara, který ztroskotal poblíž Yuacatánu, a od otrokyně Malintzin, kterou Cortés získal od místních domorodců. S velkou pravděpodobností mohla být členkou aztécké šlechty, jež se jí zřekla a prodala do otroctví. Vzhledem k událostem se Moctezuma mladší, tehdejší vládce aztécké říše, rozhodl Cortése přivítat s poctou.²⁰ Touto dobou podle starého mýtu měl totiž sestoupit bůh Quetzalcóatl mezi lidi a Cortés se svojí družinou majíce bílou pleť, zbraně a zbroj pro Aztéky nadlidsky silné tomu nasvědčovali. Tento mýtus mohl být pro Aztéky osudný.²¹ Španělé se totiž v Tenochtitlánu chovali velmi brutálně, například povraždili neozbrojené aztécké šlechtice při obřadu, to Aztéky rozlítilo k boji. Jelikož v té době byl Moctezuma mladší Španěly zajat, byl přinucen uklidnit své poddané, ale marně, ti ho vnímali jako slabocha, a proto při jeho proslovu byl pravděpodobně zasažen kamenem a v roce 1520 zemřel. Cortés se musel z města stáhnout.²²

Cortés nakonec sestavil armádu ještě jednou, vpadl do Tenochtitlánu a ničil čtvrť po čtvrti, dům po domu. Nakonec španělské jednotky zajaly na řece posledního aztéckého vládce

---

¹⁹ Křížová, M. 2005. *Aztékové: Půvab a krutost indiánské civilizace*. Praha: Karavela, s. 71-72.

²⁰ Kašpar, O. 2009. *Dějiny Mexika*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, s. 55-60.

²¹ León-Portilla, M. 2013 *Conquista pohledem poražených: vyprávění indiánů do dobytí Mexika*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, str. 201.

²² Kašpar, O. 2009. *Dějiny Mexika*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, s. 60-61.

Cuauhtemotzina, který se plavil ve člunu na jezeře. Tímto aktem v podstatě Cortés dobyl Aztéckou říši.²³

K této události došlo v roce 1521 a tímto aktem začíná pod španělskou korunou splývání dvou velmi rozdílných kultur, které se od sebe lišily hlavně naprosto rozdílným chápáním existence. Na druhou stranu toto střetnutí dalo vzniknout novodobému mexickému státu.

3.1 Duchovní Aztékové

Mexický stát před svým pádem, jak píše Miguel León-Portilla, byl na vrcholu své moci, což dokazoval rozvoj metropole Mexico-Tenochtitlán a jeho silná, náboženská, sociální, ekonomická a politická struktura (León-Portilla 2013: 201). Je velmi těžce představitelné, jak se členové takového národa vyrovnávali s takovou porážkou. Aztékové uznávali svůj život hlavně v návaznosti s rituály a boží vůlí, stali se součástí koloniální španělské koruny, která pod záštitou církve zvyšovala svou moc v Mexiku za přispění křesťanských kněží, ve smyslu převrácení domorodého obyvatelstva na „pravou“ víru. Velmi trefně tento proces nazval Robert Ricard jako duchovní conquista (Ricard 1947). Pro hrdé, nebojácné etnikum to byl velmi tvrdý chléb, kterému se nejdříve snažili vzepřít, avšak španělské působení vytvářelo velký a již nezvratný tlak. Jejich historie byla násilně potlačena, bohové a tradice mizeli v zapomnění, nebo byli synkretizováni.²⁴

---

²³ Kašpar, O. 2009. *Dějiny Mexika*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, s. 62.

²⁴ Křížová, M. 2005. *Aztékové: Půvab a krutost indiánské civilizace*. Praha: Karavela, s. 93-99.

3.2 Preliterární Španělé

Španělská koruna se stala po porážce Arabů nejsilnější mocností Evropy²⁵, ale také trpěla nedostatkem finančních zdrojů, a to je i důvodem, proč byly vysílány výpravy s cílem objevit nové země, většinou financované soukromníky s vidinou zisku. Nicméně po dobytí Mexika si španělská koruna přivlastnila, co mohla, na úkor conquistadorů s cílem maximálně využít ekonomický potenciál podrobených etnik. Ve chvíli, kdy bylo území stabilní bez nebezpečí bojů, byly v Mexiku ustanoveny vládnoucí orgány, jako místokrál a podobně.²⁶ Španělská koruna se snažila zachovat původní systémy ve správě domorodých obyvatel, kteří jí museli být podřízeni. Zároveň se snažila rozdělit aztécké území na dvě republiky Španělů a indiánů ve snaze udržet je od sebe.²⁷ Pravděpodobně toto počínání mělo silný rasový podtext, který se takto výrazně promítl na španělském uspořádání Mexika.

---

²⁵ León-Portilla, str. 201.

²⁶ Kašpar, O. 2009. *Dějiny Mexika*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, s. 61-63.

²⁷ Křížová, M. 2005. *Aztékové: Půvab a krutost indiánské civilizace*. Praha: Karavela, s. 87.

4 Splývání dvou rozlišných kultur a budování nového Mexika

Nové Španělsko, jak se Mexiko v době kolonizace nazývalo, bylo zemědělsky založené, využívala se především lidská síla domorodců, kteří se sdružovali v komunitách. Španělé totiž zastávali negativní postoj k manuální práci, a tak nebyla jiná cesta pro využití ekonomického potenciálu než k ní donutit podřízené etnikum.²⁸

Zemědělství a španělská záliba v mase přivedla do Mexika dobytek, který byl pro domorodé obyvatelstvo něčím nevídaným. Do té doby Aztékové domestikovali psy a krocany. „Neměli však zájem o chov hovězího dobytka, jakkoliv se nebránili konzumaci hovězího masa. Přesto toto nové odvětví zásadním způsobem poznamenalo tvář mexického venkova, neboť vedlo k vyčerpání půdy a vodních zdrojů“ (Křížová, 2005:91).²⁹ Dále se velmi prosazovalo tkalcovství. Některá řemesla jednoduše zanikala, ale na druhou stranu si Aztékové velice rychle osvojili ta evropská. Také se začala objevovat naleziště stříbra a s tím se rozvíjet i tradiční aztécké odvětví, zaměřené na pěstování agáve pro výrobu tradičního alkoholu zvaného pulque. „Poté co s aztéckou říší zanikla morální a právní omezení pro konzumaci této lihoviny, zaznamenala těžební střediska enormní nárůst její spotřeby, navzdory opakovaným snahám koloniálních zákonodárců a katolických kněží o zjednání nápravy“ (Křížová, 2005:95).³⁰

Postupem času a vlivem stejného jazyka, jímž byla španělština navzdory snaze o oddělení společnosti, se společnost začala kulturně sbližovat. Tato kulturní výměna probíhala nejprve mezi nejvýše postavenými v každodenním kontaktu s mexickou realitou, dále také uzavíráním sňatků s cílem posílit své postavení a získat půdu, a to hlavně ze strany conquistadorů. Minimálně v prvních dvou stoletích bylo soužití indiánů a bělochů poměrně

---

²⁸ Křížová, M. 2005. *Aztékové: Půvab a krutost indiánské civilizace*. Praha: Karavela, s. 90.

²⁹ *Ibid.*, s. 91.

³⁰ *Ibid.*, s. 92-95.

stabilní a plodné, kdy si samotní indiáni, ale většinou z vyšší vrstvy, mohli zachovat alespoň část prestiže.³¹ „Místem nejtěsnějšího soužití domorodců a bělochů a nejmasivnějšího narušování formálních a právních překlad mezi nimi bylo samozřejmě město Mexico-Tenochtitlán“ (Křížová, 2005:95).

V Mexico-Tenochtitlán spolu pracovali bok po boku španělští a indiánští řemeslníci, kteří používali k přestavbě a rekonstrukci města jako stavební materiál zbytky aztéckých budov, postupem času však z aztécké architektury mnoho nezůstalo. Samozřejmě nešlo jen o stavební práce, které potřebovaly materiál, ale i o cílené likvidace duchovních míst bývalé aztécké společnosti. Jezero kolem města postupem času zaniklo odvodňováním a město Mexiko rychle nabylo španělského stylu.³²

Největší význam ve vzniku dnešního Mexika měla katolická církev, která se rychle chopila role „spasitele světa“ ve smyslu přivést původní obyvatelstvo na pravou víru. Největší roli v tomto snažení měl řád Františkánů, který se snažil vštípit Aztékům katolickou víru. Křtili Aztéky, ti spatřovali podobnost svých původních rituálů s těmi katolickými, díky čemuž se mohli opět cítit ve spojení s vesmírem. Podobně tomu bylo například se svátkem jménem Día de los Muertos (Den mrtvých), který má kořeny v aztéckých rituálech, zejména v pojetí smrti. Františkáni a jezuité si také vytvořili mluvnice a gramatiky náhuatlu, hlavně proto, aby mohli poznat a vyvrátit aztécké pověry. Již na konci 16. století byla většina původních obyvatel pokřtěna. Nutno podotknout, že si početné skupiny původních obyvatel ponechaly utajený vzdor vůči nové víře a tajně uctívaly stará božstva, které se tím časem synkretizovaly.³³

---

³¹ Křížová, M. 2005. *Aztékové: Půvab a krutost indiánské civilizace*. Praha: Karavela, s. 87-88.

³² *Ibid.*, s. 95-96.

³³ *Ibid.*, s. 96-98.

4.1 Nezávislé Mexiko

Koncem 18. století nabyla mexická populace výrazně jiné podoby, než jakou měla na svém koloniálním počátku. Původního obyvatelstva výrazně ubylo, především vlivem nemocí z Evropy.³⁴ V populačním rozložení se objevili kreolové, Španělé narození v Mexiku a mesticové, míšenci indiánů a bělochů. Ti se dostávali do zajímavého postavení, spíše nežádoucího, a proto se někteří z nich snažili svoji krev co nejvíce zředit s tou španělskou, až nakonec ve španělské populaci splynuli.³⁵ Mesticové jsou dnes majoritní skupinou v Mexiku, ale jejich vztah k bílé pleti je stále velmi znatelný, kolikrát se cítí méněcenní. To jen dokládá, že paměť národa je opravdu velmi trvalá.

Mexiko v té době prožívalo krizi zejména ze strany kreolů. Lidé se již nechtěli dělit o zemi se Španěly, tak jako to prožil sever amerického kontinentu vůči Velké Británii. Vznikaly ozbrojené konflikty, kterých se účastnili jak kreolové, tak indiáni i mesticové a další. Jeden z nejvýznamnějších iniciátorů byl kněz Miguel Hidalgo y Costilla. Přesto, že situaci pomohlo dočasné obsazení Španělska francouzským císařem Napoleonem I., bylo povstání nakonec potlačeno a Hidalgo byl 30. července 1811 popraven.³⁶

Nakonec kreolský plukovník Augustín de Iturbide sesadil dočasného místokrále, který byl ustaven opatrovnictvím nad Mexikem, a sám se jmenoval guvernérem Mexika. Na mexický trůn jako poslední usedl Maxmilián Habsburský, který byl nakonec zajat a popraven republikánským povstáním vedeným Benito Juarézem, který byl čistokrevným indiánem a právníkem. Ten je považován za zakladatele moderního mexického státu, který svůj původ opírá o svou aztéckou minulost.³⁷

---

³⁴ Křížová, M. 2005. *Aztékové: Půvab a krutost indiánské civilizace*. Praha: Karavela, s. 88-89.

³⁵ *Ibid.*, s. 111.

³⁶ Kašpar, O. 2009. *Dějiny Mexika*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, s. 148-155.

³⁷ *Ibid.*, s. 161.

5 Moderní Mexiko

Dnešní moderní Mexiko je státem mnoha kontrastů, opírající se o svou aztéckou minulost, která je v moderním životě patrná spíše méně. Hlavní příčinou tohoto stavu je dlouhé mísení indiánské a španělské krve,³⁸ proto dnes majoritní společnost tvoří právě mesticové. Přesto zde můžeme stále vidět monumentální stavby mezoamerických kultur jako pyramidy v Teotihuacánu, Tule a podobně. Ve významnější míře pro národ se tato minulost dochovala spíše jako ústně předávané dědictví formou příběhů, ale také jako specificky slavené svátky. Zbytek je dnes úplně jiný, ať už se zaměříme na populaci nebo náboženství.

Poněkud smutným obrazem historie, navzdory její glorifikaci vládou, je život indiánských příslušníků, kteří ještě dnes užívají jazyka náhuatl, ale žijí ve většině případů chudým a odloučeným životem v kontrastu s moderním Mexikem a jeho majoritní společností. Společnost svým kořenům moc nepřeje. Starší generace se snaží předávat toto kulturní dědictví, jako je jazyk náhuatl, mladším generacím. Historie není lhostejná i některým organizacím, které zachování tohoto dědictví podporují.

5.1 Populační rozložení

Populace k roku 2010 činila něco přes 112,336 mil. obyvatel (INEGI 2010). Pro představu, jak uvádí Oldřich Kašpar to v koloniálním období bylo 4-6 mil. (Kašpar 1999: 298) Jak už bylo zmíněno v předešlé kapitole, majoritní společnost tvoří mesticové a to z 60 % populace. Na 30 % obyvatel připadá indiánská příslušnost, zbylých 10 % jsou běloši a poslední procento připadá na zbylá etnika (Nejedlý 2012). Nutno podotknout, že se nejedná o přesná čísla, ale

---

³⁸ Tomuto mísení krve se v Mexiku říká *mestizaje*.

jen odhad. Mexický trend stále preferuje světlejší barvu pleti. Možná jí přisuzují větší bohatství. To bude také důvodem, proč se společnost obrací zády od svých kořenů.

5.2 Náboženství v populaci

Dnes je Mexiko silně katolická země, jehož populace se v roce 2010 asi z 89,3 % hlásilo ke katolické víře, 8 % jsou protestanti a zbylá 2,5 % jsou evangelíci (INEGI 2010). Zajímavostí je, že původní domorodé obyvatelstvo vyznává právě katolickou víru, ale stále lehce pozměněnou.

Nejsilnějším křesťanským kultem Mexika je jeho indiánská patronka Pana Maria Guadalupská.

Významnou roli v náboženství Mexika mají stále šamani, kteří se nachází v oblastech jako je Veracruz, hovoříme-li o těch původnějších. Dnešní moderní šamani jsou spíše zprostředkovatelé wellness zážitků a jedná se tedy spíše o business. Pořádají rituály jako například rituál Temazcal, kdy se jedná o potní chýši, která je vyhloubená z velké části do země. Je v ní úplná tma, uprostřed se nachází malé ohniště, kam se přidávají ohněm rozpálené kameny do červena, na které se pak lije voda a pálí bylinky. Vytvoří se tak neuvěřitelně horká pára, přičemž šaman stojí a opakuje jméno hlavního aztéckého boha Ometeotl a všichni to po něm opakují. Často se při rituálu používá kanabis.

Velkou zajímavostí je vzestup protikladu křesťanství, který má oblibu mezi chudými obyvateli a kriminálníky v převážně zaostalejších oblastech. Takzvaná Santa Muerte neboli Svatá Smrt má aztécké kořeny a váže se na božstva podsvětí Mictlantecuhtli a Mictecacihuatl, kteří byli vyobrazení také jako kostlivci. Je to jeden z důkazů synkretismu, protože Aztékové by nikdy nepoužili název „svatá“ (Vašků 2018).

6 Mexické kulturní dědictví

6.1 Indiáni a náhuatl

Dnešní indiáni mají v Mexiku velmi složité postavení. Někteří žebrají ve městech, další se sdružují v komunitách, ale jedno mají společné, a to, že se většina z nich nachází na okraji společnosti.

Jednou z příčin tohoto společenského dělení je samozřejmě kulturní rozdíl mezi původním jazykem náhuatl, který si tito lidé zachovali, a španělštinou. Podle průzkumu z roku 2010 bylo zjištěno, že pouze 6,6 % obyvatel hovoří náhuatlem (INEGI 2010). Tady je nutno dodat, že mnozí z nich jak indiáni, tak mesticové, jsou bilingvní. Jde tedy spíše o dělení majetných od nemajetných.³⁹

Při rozhovorech mesticové vyjadřovali spíše svůj nezájem o indiány a jimi i trochu pohrdali.

Řada vládních programů i neziskových organizací se snaží indiánům v jejich nelehkém postavení pomoci. Pořádají se lekce výuky náhuatlu, kde se schází lidé různého věku. Prostory pro výuku v Pachuca de Soto například poskytuje Instituto Nacional de Antropología e Historia (INAH) v jednom z křesťanských kostelů. Takže je zde vidět i úcta a snaha pomoci původním obyvatelům, kteří se snaží zachovat kulturní dědictví.

---

³⁹ Zajímavé je také svědectví docenta Oldřicha Kašpara, který na svých výzkumných cestách po Mexiku objevil místa, ať už malé komunity či samotné vesnice, kde lidé mluvili pouze jazykem náhuatl, nedotčená ani po pěti letech španělštinou.

Pozn.: Data o populaci byla čerpána z mexického Národního geografického a statistického institutu (INEGI), kde se všechna data časově shodují právě v roce 2010.

6.2 Mýty a pověsti

Mýty a pověsti jsou v Mexiku velmi oblíbené. Ty nejstarší se nejvíce tradují ve vesnicích a malých městech převážně mezi indiánskou populací. Mnohem méně pak ve velkých městech, kde se spíše můžeme dozvědět nějaký aztécký mýtus, na kterém stojí dnešní mexická státnost, jako například vyobrazení symbolu na mexické vlajce hovořící o aztéckém zakládajícím mýtu. Samozřejmě většina za tu dobu prošla proměnou, hlavně synkretizací, přesto jsou neuvěřitelným důkazem toho, že kořeny aztécké civilizace staré pět set let mexickou kulturu stále obohacují a ovlivňují.

7 Získané příběhy

7.1 Nahual

Vypráví se mýtus o člověku, někdy čaroději, který na sebe bere zvířecí podobu. Říká se mu nahual a někteří tvrdí, že straší lidi, a jiní zase, že lidi unáší.

7.2 Mýtus o orlu a kaktusu

Mýtus vypráví o aztéckém putování na cestě k založení hlavního města Tenochtitlán. Podle něj měli založit své město tam, kde uvidí orla sedícího na kaktusu, který zápolí s hadem, tam pak mají začít stavět. Tento děj se podle mýtu měl stát u jezera Texcoco, kde následně bylo město založeno a vznikla tak velkolepá aztécká říše. Vyobrazení orla, hada a kaktusu dodnes nese mexická národní vlajka.

7.3 La Lorrona

Mýtus o ženě, která se zjevuje jako přízrak a pláče. Toto zjevení plačící ženy bývá předzvěstí pohrom. Říká se, že jde o ženu, která byla ženou španělského šlechtice, který ji opustil, a ona neměla dostatek prostředků, aby uživila své děti, proto jim vzala život a následně i ten svůj.

7.4 Postava v černém jezdeckém obleku

Podle pověsti se zjevuje muž v jezdeckém obleku, který je samotným d'áblem a páchá lidem nepříjemnosti.

7.5 Indián a obětina mrtvým

Jedná se o příběh indiána, který slíbil mrtvým, že jim přinese za oběť prase, ale neudělal to. Když šel následujícího dne na pole, mrtví se mu zjevili a ptali se ho, proč to neudělal. Řekl jim, že prase koupil, ale byl moc ospalý a místo toho šel spát. Nevěřil, že se probudí.

7.6 Zrození Slunce a Měsíce

Bohové se sešli, aby vytvořili slunce. Zvolili jednoho, který vyskočí na oblohu a stane se Sluncem. Nebyl však sám, a i jiný bůh chtěl být Sluncem. Potom co zvolený vyskočil na oblohu, druhý ho následoval, a tak vznikla Slunce dvě. To se zbylým bohům nelíbilo. Právě v tu chvíli běžel kolem zajíc, kterého bohové chytli a hodili do druhého Slunce. Následně Slunce potemnělo a vznikl Měsíc.

7.7 Popocatepétl a Iztaccíhuatl

Mýtus vypráví o bojovníkovi, který se zamiloval do princezny, ale její otec mu ji nechtěl dát. Bojovník vybojoval pro jejího otce mnoho bitev, protože to bylo podmínkou, aby získal princeznu. Než se však vrátil domů, bylo princezně řečeno, že její milý zahynul. Ta žalem zemřela. Když se bojovník vrátil, nechal ze žalu a zlosti vystavět dvě hory. Na jednu horu bylo přeneseno tělo princezny, na druhou vystoupal sám bojovník se svou loučí. Tak vznikly dva vulkány Popocatepétl a Iztaccíhuatl.

7.8 Xantolo

Příběh Xantolo vypráví o tom, že v den konání tohoto svátku přichází mrtví do světa živých, aby společně strávili den. V ten den lidé staví oltáře zesnulým, připravují jídlo a pití, které měli zesnulí rádi, aby je pohostili. Stejný příběh má svátek Día de los Muertes, který je jen jinou podobou Xantolo.

7.9 Lidský stín na hřbitově v Huejutla de Reyes

Příběh vypráví, že se na hřbitově v Huejutla zjevuje přízrak, stín, který má lidskou podobu.

7.10 Xoloitzcuintle

Jedná se o mýtus, který vypráví o psu, který střeží říši mrtvých. Každý, kdo zemře, musí před něho předstoupit. Pokud byl za živa dobrým člověkem, pak ho Xoloitzcuintle provede bezpečně do říše mrtvých. Pokud však byl člověk za živa špatný, bude navždy bloudit a nikdy nenajde klid.

7.11 Quetzalkoatl

Příběh o bohu, který vypadá jako opeřený had. Na konci světa se tento bůh zjeví na zemi, aby zachránil všechny dobré lidi.

7.12 Příběhy o conquistě z měst Cholulula, Quahaca, Vehutra

Tyto příběhy hovoří o průběhu conquisty , kdy Španělé přicházeli do jednotlivých měst, v tomto případě Cholula, Quahaca a Vehutra. V těchto městech vždy zápasili s aztéckou vírou, kterou se většinou snažili krvavě potlačit.

7.13 Míčová hra a cesta Slunce

Starobylá míčová hra, která se hrála na počest Slunci a jeho boji s podsvětím. Mýtus vypráví o tom, že každý den, když Slunce zašlo za obzor, se vydalo do podsvětí svádět boj s démony.

7.14 Aztécký kalendář

Aztécký kalendář opravdu existoval. Podle něho měl každý den v aztéckém roce svůj osud. Člověku v den jeho narození byl podle kalendáře vyřknut tento osud a podle toho se k člověku i přistupovalo. Kalendář udělil člověku i samotný charakter.

8 Rozhovory

8.1 Carmela Bautista, 55 let

S paní Carmela Butista proběhl rozhovor v Huejutla de Reyes. Náhuatlem mluví již od útlého dětství, protože její rodiče na ni mluvili náhuatlem i španělštinou. Své děti náhuatl naučila, protože to cítí jako povinnost předat ho dalším generacím. Doufá, že i jejich děti nebudou mluvit jen španělštinou.

Její příběh, má nejráději, je ten o svátku Xantolo. Věří, že se její rodiče vrací, aby s ní oslavili den.

Rozhovor s Carmelou byl veden právě ve dny probíhajícího svátku Xantolo, který je trochu původnější podobou velmi známého Dia de Los Muertes, proto její příběh na tento svátek pravděpodobně navazoval. Nutno dodat, že Huejutla de Reyes je proslulá pořádáním svátku Xantolo a většina informátorů z Huejutla vyprávěla právě o Xantolo. Tento svátek má na místní obyvatele neuvěřitelný vliv, který je cítit všude kolem.

8.2 Timoteo León Hernández, 32 let

Pan Timoteo León Hernández z Huejutla de Reyes mluví náhuatlem od 25 let. Jeho rodiče ovládají jazyk plynule, ale v dětství neměl zájem se ho učit. Po 20. narozeninách si začal uvědomovat důležitost tohoto kulturního prvku, protože on sám velmi razantně přehodnotil své hodnoty. Uvědomuje si, že je velmi důležité učit se jazyk, ale i poznat další kulturní prvky předků, protože právě tyto prvky tvoří identitu jeho lidí.

Mluvil o tom, že se k Xantolo váže mnoho mýtů, ale ani na jeden konkrétní, o který by se chtěl podělit, si nevzpomněl. Hovořil pouze o tomto svátku. Řekl, že většina lidí oslavuje tento den tak, že jdou navštívit hroby svých blízkých, doma připravují oltáře, jídlo a věří, že

tak tráví čas s mrtvými. Má za to, že tato tradice se musí předávat dalším generacím a nelze na ni zapomenout.

8.3 Ignacia Hernández Hernández, 72let

Paní Ignacii Hernández Hernández prodávala ve stánku s keramikou v Huejutla de Reyes. Byla to velmi příjemná paní, která sdělila, že náhuatlem mluví již od dětství, ale její děti jí skoro nemluví a vnoučata ani nechtějí. Důvod, proč se mladší generace odklání od svých kořenů, je ten, že tento jazyk a věci s ním spojené jsou v moderním Mexiku spíše na obtíž.

Její nejoblíbenější příběh je La Lorona, o které jí vyprávěl manžel, který ji opravdu viděl kolem půlnoci. Měla na sobě bílé dlouhé šaty se závojem a plakala. Také příběh svátku Xantolo vnímá velmi smutně. Duchové zemřelých se vrací do našeho světa, pro ni je to především rodina, kterou ztratila.

Příběh La Lorona se objevuje podaný informátorem v knize Oldřicha Kašpara. Má předkolumbovský základ a dodnes se traduje. V jeho knize se můžeme dočíst, že nejen pláče, ale také naříká po svých dětech. Vznikla tak, že indiánská žena měla děti se španělským šlechticem, který ji opustil, a tím přišla o prostředky k životu. Proto své děti utopila a následně sama spáchala sebevraždu. Další varianta tohoto příběhu je, že je to sama milenka Hernána Cortése, která prožívá věčné trápení, protože zradila svůj lid.⁴⁰ Jedná se o velmi starý a na svoje stáří neuvěřitelně zachovaný příběh, který se dle zdrojů získaných přímo v Mexiku vypráví v celé jeho oblasti.

---

⁴⁰ Kašpar, O. 2016. *O červeném sportáku a jiné současné pověsti a fámy z Mexika*. Pardubice: Univerzita Pardubice, str. 27-28.

8.4 Juan Miguel Hernández Hernández, 46 let

Pan Juan Miguel Hernández Henández byl zastížen na hřbitově v Huejtla de Reyes se svou rodinou u rodinného hrobu, kde sdíleli s ostatními jídlo položené na hrobě. Celá rodina byla velmi vstřícná a bylo vidět, že jim dělá velice dobře, když se mohou podělit o svou tradici s někým, kdo se o ni zajímá. Pan Hernández mluví náhuatlem od dětství, byl silně ovlivněn svojí rodinou, která si na tomto jazyku zakládá více jak na španělštině. Naučil ho své děti a ony zase jeho vnoučata, aby tuto tradici Mexiko neztratilo.

Příběh, který vyprávěl, se opět váže na svátek Xantolo, Je přesvědčen, že právě na hřbitově v Huejutla před 6 lety viděl stín, který měl lidskou siluetu sedící před náhrobkem. Na samotném svátku Xantolo nevidí nic smutného, je rád, že se může setkat se svými blízkými, kteří již nejsou mezi živými.

Stín na hřbitově, o kterém hovořil pan Juan Miguel, je velmi podobný takzvaným revenantům z knihy Oldřicha Kašpara. Ten zachytil nejméně tři příběhy ze hřbitova, kdy se objevila lidská postava a podobně.⁴¹ Je velmi pravděpodobné, že těmto příběhům přispívá mexický pohled na smrt pramenící právě ze svátku Xantolo (Día de los Muertes).

8.5 Olalia, 53 let

Paní Olalia nebyla moc hovorná, ale přiznala se, že náhuatlem hovoří, ale její děti nejsou ochotné se tento jazyk naučit a mluví pouze španělsky. Ona sama španělsky umí velmi špatně a děti ji často opravují. Stydí se za to, že španělsky moc neumí, a je jí líto, že náhuatl skomírá.

---

⁴¹ Kašpar, O. 2016. *O červeném sportáku a jiné současné pověsti a fámy z Mexika*. Pardubice: Univerzita Pardubice, str. 45-47.

Pro ni je neznámější příběh o nahualovi. Člověk, který mění svojí podobu na zvířecí. Nemyslí si, že by nahual někomu ubližoval, ale je to pro ni děsivé.

Docent Kašpar zaznamenal více příběhů k tomuto tématu. V některých je nahual trochu zlý, ale spíše jen straší pocestné. Podle docenta Kašpara se jedná o starý příběh, který připomíná, že se aztéctí bohové dokázali měnit na zvířata, jako například Huitzilopochtli se měnil v kolibříka. Také nachází ekvivalent v evropském příběhu ve formě vlkodlaka.⁴²

8.6 Lic. Nau Cabrera Nava, 43 let

Pan Nau Cabrera se naučil náhuatl v mládí, ale jen trochu. Jeho žena ho umí asi na osmdesát procent, ale tchyně je plnohodnotný mluvčí, a tak se jeho děti učí hlavně od ní. On sám se snaží učit místní děti, protože ho považuje za svůj rodný jazyk. Jeho povolání je právník, které bere jako své poslání, protože poskytuje právní pomoc hlavně domorodcům, tím je myšleno indiánům, kteří většinou nemají takové možnosti jako většinová společnost.

Zná mnoho legend. Jednou z nich je ta o nahualovi. Je to člověk, který se mění ve zvíře, především v divočáka. Je přesvědčen, že nahual má aztécký původ. Například každého 3. května, kdy je výsev, se lidé občas nevrátí domů a jejich děti nevědí proč, ale pravděpodobně za to může nahual, který je snědl. V této oblasti se traduje nahual jménem Šlema Coco, která když někoho chytne, říká se, že byl „odtažen kokosem“. Další je ta o La Llorona, která je podle něj moderním mýtem a nemá vztah k předkolumbovské historii. Pro člověka je tragické ji slyšet. Říká se, že byla slyšena před několika lety asi ve dvě nebo tři hodiny ráno a potom přišel hurikán Diana. Podle něho má většina mýtů svůj význam a své vzdělávací účinky.

---

⁴² Kašpar, O. 2016. *O červeném sportáku a jiné současné pověsti a fámy z Mexika*. Pardubice: Univerzita Pardubice, str. 29-30.

Podle docenta Kašpara má La Llorona předkolumbovské kořeny, a je tedy stará více než 500 let. Jeho informátor však sdělil, že se objevuje vždy v jedenáct hodin.⁴³ Je tedy vidět, že je pověst známá a bude i velmi rozšířená, ale její struktura se v tomto případě mění v jemných detailech, jako je třeba čas. Hlavním rozdílem, který má zásadní vliv na tyto drobné detaily, bude fakt, že informátor pana docenta zasadil legendu přesně na území kdysi bývalého jezera Texcoco, které je tomuto informátorovi vzdáleno skoro tři sta padesát kilometrů, odkud se pravděpodobně mýtus šíří.

8.7 María Luisa, 73 let

María Luisa je starší žena, která pracuje v obchodě s tradičním oblečením v Huejutle de Reyes. Mluví náhuatlem od dětství. Do školy nechodila, protože na tom její rodina nebyla dobře ekonomicky. Když byla starší, naučila se vyšítvat.

Žádné příběhy nezná, nebo si nevzpomíná, které by za to stály, ale ví něco zajímavého o městě Veihutra. Žilo tam prý mnoho Aztéků, kteří byli Španěly nuceni účastnit se stavby katolického kostela. Jeden malíř dokonce vytvořil nástěnnou malbu zachycující tuto scénu, ale tato malba zmizela. Zajímavé ale prý je, že toto místo má mnoho blondatých a modrookých obyvatel.

---

⁴³ Kašpar, O. 2016. *O červeném sportáku a jiné současné pověsti a fámě z Mexika*. Pardubice: Univerzita Pardubice, str. 27-28.

8.8 Mendoza Hernández, 80 let

Paní Mendoza Hernández mluví náhuatlem od sedmi let, protože se s rodiči v té době přestěhovala do Vehutra, kde lidé mluvili pouze náhuatlem a ona musela komunikovat s místními obyvateli, aby přežila.

Traduje se příběh o indiánovi, který slíbil mrtvým obětovat prase, ale neudělal to. Jednoho dne šel do práce na pole a mrtví se ho zeptali, proč jim nedal prase. Odpověděl jim, že ho koupil, ale už bylo příliš pozdě ho zabít. Byl velmi ospalý, chtěl jít do postele a nečekal, že se znovu probudí. Další příběh zná o d'áblovi, který se objevil na hoře ve vesnici a měl černý jezdecký oblek, klobouk a žádnou tvář. Každý, kdo ho viděl, nemohl žít. Také mluvila o nahualovi, člověku, který se mění ve zvířata. Jedná se prý o některé kouzelníky, kteří dělají špatné věci.

Příběh o d'áblovi v jezdeckém obleku je velmi blízká příběhu, který získal docent Oldřich Kašpar se jménem Černý jezdec, který se objevuje v noci na silnici a způsobuje dopravní nehody, poté zmizí.⁴⁴ Pojítka mezi oběma zachycenými příběhy byly oblek a nebezpečí života. Co se týče zmínky o nahualovi, je to první případ, kdy se jedná o zlého kouzelníka, spíše šamana.

8.9 Rouss Landázuri, 20 let

Rouss pochází z Pachuca de Soto a náhuatlem nemluví. Má však blízko k indiánům, což je vidět i na její práci. Pracuje jako koordinátorka pro šamanského novice, který se šamanství učí od svého mistra v oblasti Veracruz, která je šamanstvím velmi známá. Koordinuje

---

⁴⁴ Kašpar, O. 2016. *O červeném sportáku a jiné současné pověsti a fámy z Mexika*. Pardubice: Univerzita Pardubice, str. 53.

například rituál Temazcal, který má kořeny v předkolumbovské době, jelikož probíhá v potní chýši (sauně) a opakují se slova jako jméno hlavního aztéckého boha Ometéotla pro očištění ducha i těla. Myslí si, že by se výuka náhuatlu a podpora indiánů měla zvednout, ale k tomuto účelu vláda nenachází dostatečné finance, nebo spíše nechce. Na druhou stranu sdělila, že za tímto účelem v Mexiku působí mnoho dobročinných organizací.

Pokud jde o příběhy, slyšela toho mnoho a jako první se jí vybavují rituály, oběti, přírodní léky. Zajímavé bylo, že mluvila o dědictví po předcích s pocitem hrdosti ve snaze představit něco z mexické minulosti. Nejznámější příběh, který zná, je o takzvaných brujas. Čarodějnice, které kradou děti, aby nasály jejich krev, pocházejí z dalekých oblastí, kde nebylo žádné světlo. Další příběh je o nahualovi, typickém mexickém mýtu. Název má původ v náhuatlu a znamená „dvojitě“ nebo „promítané“ a pochází z aztécké doby. Podle prehispanické tradice měli aztécí, mayští a toltécí bohové schopnost přijmout zvířecí formu, aby mohli spolupracovat s lidskou bytostí.

Docent Kašpar zachytil taktéž příběhy o čarodějích a čarodějnicích,⁴⁵ ale také minimálně čtyři příběhy o nahualovi, které opravdu potvrzují předkolumbovské kořeny. Ve všech čtyřech na sebe Nahual vzal podobu psa, což je zajímavé vzhledem k počtu potulných psů, kteří se potulují v mexických ulicích.⁴⁶

8.10 Issac Galindo, 24 let

Issac je přítelem Rouss. Nebyl moc mluvný, ale prozradil, že náhuatlem opravdu nemluví.

Překvapil tím, že náhuatl považuje za jeden ze základních kamenů mexické kultury. Dodává

---

⁴⁵ Kašpar, O. 2016. *O červeném sportáku a jiné současné pověsti a fámy z Mexika*. Pardubice: Univerzita Pardubice, str. 79-93.

⁴⁶ Kašpar, O. 2016. *O červeném sportáku a jiné současné pověsti a fámy z Mexika*. Pardubice: Univerzita Pardubice, str. 29-30.

však, že se mnoho lidí stydí za mexickou historii převážně vzhledem k indiánské populaci. On sám by však uvítal, kdyby s jedním z nich mohl žít. Je přesvědčený o tom, že by se od něho mnoho naučil.

Co se týče příběhů, zmínil pouze nahual, o něm však nevyprávěl. Dále mluvil o příbězích předků, ve kterých se obětují lidé, nebo se tančí, které líčil jen okrajově.

Issac jako informátor potvrdil, že i když se o příběhy nebo historii nezajímá, má základní znalosti mexické historie a ví, že lidé znají mnoho starých příběhů. To jen dokládá, že dávná historie přetrvává i tam, kde o ni není velký zájem.

8.11 Carlos Morales, 20 let

Mladý Carlos se stal otcem a od té doby putuje různě po Mexiku za prací, aby vydělal slušné peníze, a to především v turistických destinacích. Byl zastižen v Pachuca de Soto. Náhuatl neovládá, ale považuje ho za důležitý, protože je součástí národních kořenů. O indiánech ví, ale neřeší je.

Pověděl o příbězích, které se vážou na národní symbol, ale i na nejznámější sopky Mexika, jako je třeba Popocatepetl. Sdělil, že každý symbol na jejich vlajce má svůj příběh. Orel symbolizuje mexického bojovníka, odvahu a sílu. Had spolu s orlem, který ho požívá, představuje dualitu nebe a země. Kaktus s rudým květem, na kterém stojí orel, reprezentuje poražené bojovníky. Hnědá podstava kaktusu a kolem ní modrá barva symbolizuje jezero Texcoco a Tenochtitlán. Pod tím vším se nachází spojení vavřínu a dubu spojené stuhou, která symbolizuje spojení Mexičanů s vlastí. Na státní symbol se váže mýtus, který praví, že se Aztéci zastavili přesně tam, kde spatřili kaktus s orlem pojídajícím hada, jak jim pravil mýtus, díky kterému měli poznat, kde založit město. Na tom místě stálo právě jezero Texcoco a uprostřed malý ostrov, na kterém vystavěli Tenochtitlán, dnešní Mexico city. Další příběh je o lásce mezi sopkami Popocatepetl a Iztaccihuatl. Iztaccihuatl byl za živa krásnou mladou

dcerou a princeznou aztéckého vladaře z Tlaxcaly. Ta se zamilovala do mladého válečníka Popokatepetla, ale otec tomuto vztahu nepřál. Řekl tedy válečníkovi, že když pro něj vyhraje válku s městem Oxaca, získá slávu, dary a ruku své milované dcery. Popokatepetl vyhrál každý boj, který vedl. Jeden muž však předstíral, že je žena, a princezně pověděl, že Popokatepetl padl v boji, a ta žalem zemřela. Když se Popokatepetl vrátil a zjistil, že přišel o svou lásku, svolal kopáče, aby vystavěli dvě hory. Na jednu z nich přinesli mrtvou princeznu, kterou přikryl krásný bílý závoj sněhu. Jak čas plynul, vznikla sopka Iztaccihuatl. Popokatepetl se od ní nechtěl vzdálit a v prosbě k bohům se stal protější sopkou Popokatepetl, která je dodnes činná jako důkaz nehynoucí lásky a toho, že ho hněv nepřesl.

V prvním případě se jedná o mýtus, který je v Mexiku asi nejznámější a v podstatě se nepovažuje za něco, co se musí tradovat. Jedná se o neodmyslitelnou součást mexické historie, kultury, kterou uznává každý vzhledem k užití na státní vlajce. Na druhou stranu mýtus o vzniku Popokatepetlu a Iztaccihuatlu překvapil, neboť připomíná některé evropské příběhy. Taková ta klasická nešťastná láska z Verony.

8.12 Lic. Berenice Alfaro Ponce, 40 let

Berenice je učitelkou na UAEH v Pachuca de Soto a klíčovou osobou pro vztah s UPCE. Je to velmi vzdělaná a vyrovnaná žena, která sdělila, že náhuatlem bohužel nemluví, protože nepatří ke generaci svých rodičů, kterou se tento jazyk začal ztrácet z mexického prostředí. Co se týče její rodiny, ještě prarodiče jazyk ovládali, ale již ho nepoužívali, protože na počátku 20. století došlo k sérii změn ve společnosti, kdy byla velká snaha integrovat domorodé obyvatelstvo. Generace jejích rodičů už doma náhuatl neposlouchala a spíše napodobovala svou generaci. Zejména proto měla zájem směřovat svoje postgraduální studium ke specifickým a zranitelným domorodým skupinám Mexika. V posledních letech má velký zájem dozvědět se více o tom, jak se tyto skupiny pohybují a organizují, protože

jsou důkazem více jak pětisetleté historie, a to je důležité pro její výzkum, který se zaměřuje na ochranu a zachování nehmotného kulturního dědictví pro přežití těchto jazyků jako náhuatl. Díky těmto kulturním prvkům se dají pochopit zvláštnosti dávných tradic, zvyků, které tyto skupiny provádějí.

Pokud jde o aztécké příběhy, navázala úzký vztah s kolegou, který se zabývá aztéckými příběhy a jejich pohledem na svět. Doporučil jí knihu, která pojednává o tom, jak Aztékové vnímali osud. Jedná se návaznost k aztéckému kalendáři, který v podstatě sděloval Aztékům podle jejich data narození, co je v životě čeká. Porovnává to se znamením zvěrokruhu, ale s mnohem větší hloubkou. Aby člověk pochopil význam tohoto kalendáře, musel by nejdříve pochopit to, jak Aztékové vnímali a počítali čas.

Berenice vysvětlovala postavení indiánů v současném Mexiku, ale také mexické zvyky a podobně. Horlivě shromažďuje materiály o mexické historii a za největší nepřátele indiánů považuje Bratry Jehovovy, kteří prý potírají i dnes zvyky těchto domorodých skupin, které jsou vzhledem ke své chudobě velmi lehce zranitelní.

8.13 Oscar Guillot, 25 let

Oscar nepochází ze státu Hidalgo, ale z města Torreón ve státě Coahuila. Nemluví náhuatlem, ale v oblasti, kde žije, se mluvilo jazykem raramuri a zástupcem tohoto jazyka je etnikum zvané Tarahumarové. Tato kultura je poměrně málo známá, protože přijala křesťanství velmi brzy. Myslí si, že je velmi důležité uchovávat tyto jazyky náhuatl a raramuri jako symbol identity a hrdosti. Nelíbí se mu pojem „mexičtí indiáni“, protože je to urážlivé. Indiány vidí jako Mexičany, stejně tak jako on sám je Mexičanem, ale oni představují poslední skupinu obyvatelstva, která kulturně opravdu zastupuje Mexiko. Je pro něho naprostou ostudou, jak s nimi bylo od conquisty po současnost zacházeno.

Vzhledem k příběhům vysvětlil, že většina Mexičanů se v dávných příbězích vyzná. Je to dáno tím, že na základních školách se věnuje prostor historii o dávných etnikách mexické oblasti, které mají vliv na náboženství a mytologii současného Mexika. Prvním z nich je o psu jménem Xoloitzcuintle, který stráží říši mrtvých. Řekl, že pokud někdo zemře, půjde před něj, a pokud jsi byl dobrým člověkem, provede tě říši mrtvých a pomůže ti. Ale pokud jsi byl špatným člověkem, budeš navždy ztracen. Další je o Quetzalkoatlovi (velekněz toltéků), kterého Aztékové zbožštili. Jako bůh se dostal až k Mayům a stal se jejich hlavním bohem. Vypadá jako velký had, něco jako drak a je nejdůležitějším mayského kultu. Jeho úlohou na konci světa je zachránit všechny dobré lidi. Oscar byl velmi sdílný, a proto vylovil z paměti ještě dva příběhy, které mezi lidmi dodnes žijí. Jedním z nich je příchod Španělů do města Cholula, které bylo stejně posvátné jako Teotihuacán. Španělé vyvraždili většinu obyvatel, zničili chrámy a na kopci nad městem postavili katolický kostel. Další příběh hovoří o městě Quahaca, kde při příchodu Španělů chtěli obyvatelé mír, a tak si nechali postavit katolický kostel. Byli ale velmi vychytralí, a tak pod kostel do jeho sklepení schovali svoje modly, takže při každé bohoslužbě se v podstatě nemodlili ke křesťanskému bohu, ale ke svým vlastním. Španělé na to přišli a jejich odplata byla strašlivá. Všechno spálili.

8.14 Alicia Ramírez, 23 let

Alicia je z Pachuca de Soto a je pravou rukou Berenice Alfaro Ponce, která je jako informátorka zmíněna výše. Učitelé v Mexiku si vybírají žáky, aby se podíleli na jejich vlastní práci a výzkumu. Alicia náhuatlem nemluví, ale z kulturních důvodů Mexičanů se chce jazyk naučit. Tato indiánská kultura má velmi důležité a dlouhé kořeny v mexickém prostředí. Dle jejího názoru by měly některé školy i rodiny dbát na zachování tohoto jazyka, aby se dostal k dalším generacím jako svědectví toho, že Mexiko nebylo vždy takové, jako je dnes, ale především výrazně jiné.

Velký kulturní význam mají především Aztékové, protože dědictví, které tu po sobě zanechali, je velmi působivé. Především La Gran Tenochtitlán, který dodnes jako původní město doslova leží pod Mexico city. Aztékové byli také zvaní „Maxicas“, tady můžeme najít kořen dnešního názvu Mexika a Mexičanů. Zanechali také neuvěřitelně krásné a zajímavé příběhy, jako ten, který vyprávěla Alicia. Mýtus vypráví o vzniku Slunce, kdy byl vybrán bůh, který má vyskočit na oblohu a stát se Sluncem, to také udělal. Jenže tu byl i jiný bůh, který chtěl být také sluncem a skočil za ním. Z toho vznikla dvě Slunce. Bohům se to nelíbilo, a když kolem běžel zajíc, chytili ho a hodili do druhého Slunce. Druhé Slunce potom potemnělo a stal se z něho Měsíc.

8.15 Tiaré Maya, 25 let

Tiaré pochází z Mexico city a je velmi příjemnou mladou ženou, která vystudovala výživové poradenství a díky státní organizaci dostala hned po škole zajištěnou práci na půl roku v Pachuca de Soto. Lhůta jí brzy skončila a odjela hledat práci zpět do hlavního města. Ještě ve škole měla velký zájem o kulturu, proto s lítostí řekla, že jazyk náhuatl neovládá. Náhuatl a další domorodé jazyky jsou součástí mexické identity a je škoda, že je ve školách nevyučují. Podle ní by se alespoň základní fráze vyučovat měly. K původním obyvatelům má respekt a obdiv.

Při studiu mexických kultur byla fascinována aztéckou míčovou hrou jménem ullamaliztli. Tato hra má snad i olmécké kořeny a hrávali ji i Mayové. Jednalo se o kamenité hřiště o velikosti asi tenisového kurtu a po stranách asi dva metry nad zemí byly dva kamenné kruhy, kterými se měl prohodit gumový míč pro získání bodu. Tato hra prý měla i velký rituální význam, v podstatě představovala nebesa, na kterých putuje slunce a v noci zachází do podsvětí, kde bojuje s démony. Tento příběh reprezentovala dvě mužstva bojující

o vítězství. Další zajímavostí je, že poražený tým mohl být obětován bohům. Dodnes se tato hra v pozměněné podobě hraje pod názvem ulama.

8.16 Tamara Ramos, 25 let

Tamara studuje na UAEH. Jazykem náhuatl nemluví, ale nedávno byla na prezentaci krátkých filmů. Tam viděla film o indiánce, která mluvila ve svém rodném jazyce náhuatl a byla na něj pyšná. V tu chvíli si Tamara uvědomila, jak je důležité chránit tyto jazyky, svoji originální identitu. Název toho filmu je „*Cómo vuelan las flores*“ (Jak létají květiny).

Ví o příbězích, ale nikdy se o ně nezajímala, nikdo jí žádný nepředal. Tato filmová událost vztahující se k indiánské menšině ji jako první problematiku přiblížila, jinak ji přehlížela jako velká část majoritní populace.

9 Závěr

Mexiko je země s neuvěřitelně pestrou kulturou, tak pestrou, že si jí někteří Mexičané nejsou vědomi, ale stačí jim ji připomenout a budou se k ní rádi hlásit.

Většina z nich má i po pěti letech na paměti svoji historii, která je nejvýraznější právě příchodem Španělů a následným mísením s domorodým obyvatelstvem, které mělo největší vliv na změnu tváře dnešního Mexika. Stále zde totiž můžeme sledovat pozůstatky původních kultur, především Aztéků, ať už je to jazyk, unikátní tradice, státní vlajka, příběhy nebo metropole pohřbená pod tou novou s názvem Mexico city.

Konkrétně příběhy jsou nejživějším kulturním prvkem s historickými kořeny, který proplétá životy dnešních Mexičanů výrazněji, než by kdo pravděpodobně tušil. Je pravda, že každá oblast má tuto realitu jinak zpracovanou. Větší města ji spíše potlačují a je na obtíž, protože poukazuje na domorodé obyvatelstvo, které nemá takovou podporu majoritní část obyvatelstva, jakou by si zasloužilo, spíše naopak. Na druhou stranu ty menší, nebo ty, které mají nějakou dlouhodobou kulturní tradici, či větší počet domorodého obyvatelstva, s příběhy doslova žije. Mezi lidmi můžeme najít příběhy velmi staré, které jsou spíše mýty, které se dochovaly z předkolumbovského Mexika. Některé mají starý původ, ale zlidověly jako například nahual nebo La Llorona. Další příběhy se zase transformovaly do úplně moderního podání. Většina z nich může působit jako výchovný strašák na děti, třeba jako naše klekánice, ale o některých přímo informátoři zarputile hovoří jako o čisté pravdě a pevně si za tím stojí, třebaže je to příběh, který slyšeli od někoho a ten zase od někoho jiného.

Tyto příběhy mají pro Mexičany zásadní vliv na vnímání své historie, protože kameny, jako jsou pyramidy v Teotihuacánu, nemluví, ale jen připomínají, že tu něco bylo. Kdežto indigenas, jak se mexickým indiánům říká, udržují při životě starobylý jazyk, kterým tyto

příběhy mohly přejít do španělštiny a do podvědomí i vědomí dnešních Mexičanů jako odkaz, který jen tak nezemře, i kdyby se náhuatl stal mrtvým jazykem.

Seznam použité literatury a pramenů

- Carrasco, D. 1999. *Náboženství Mezoameriky: kosmovize a obřadní centra*. V čes. jaz. 2. Praha: Prostor.
- Coe, M., E. Benson., D. Snow 1997. *Svět předkolumbovské Ameriky: kulturní atlas*. Praha: Euromedia Group.
- Helán Vašků, K. 2018. *Mexický kult Santa Muerte: Paní stínů, která měří všem stejným metrem*, Stoplusjednička, zahraniční zajímavosti. Dostupné z: <https://www.stoplusjednicka.cz/mexicky-kult-santa-muerte-pani-stinu-ktera-meri-vsem-stejnym-metrem> [15. 6. 2019]
- INEGI 2010. *Lengua indígena*. Dostupné z: <https://www.inegi.org.mx/temas/lengua/> [15. 6. 2019]
- INEGI 2010. *Población*. Dostupné z: <https://www.inegi.org.mx/temas/estructura/> [15. 6. 2019]
- INEGI 2010. *Religión*. Dostupné z: <https://www.inegi.org.mx/temas/religion/> [15. 6. 2019]
- Kašpar, O., E. Mánková 2009. *Dějiny Mexika*. 2. vyd. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny.
- Kašpar, O. 2016. *O červeném sportáku a jiné současné pověsti a fámy z Mexika*. Pardubice: Univerzita Pardubice.
- Katz, F. 1989. *Staré americké civilizace*. Praha: Odeon.
- Kirchhoff, P. 2002. *Escritos selectos. Estudios mesoamericanistas. Aspectos Generales*. Vol. I. México: Instituto de Investigaciones Antropológicas, Universidad Nacional Autónoma de México.
- Klápšřová, K., Č. J. Krátký 2001. *Encyklopedie bohů a mýtů předkolumbovské Ameriky: Mexiko a Střední Amerika*. Praha: Libri.

- Kostičová, Z. M., M. Křížová., S. Květinová 2011. *Krvavé rituály Střední a Jižní Ameriky*. V Praze: XYZ.
- Kramerius, V. M. 1803. *Historické vypsání, kterak čtvrtý díl světa, Amerika, od Kolumba vynalezena byla*. Praha: Česká expedice.
- Křížová, M. 2005. *Aztekové: Půvab a krutost indiánské civilizace*. Praha: Karavela.
- León-Portilla, M. 2002. *Aztecká filosofie: myšlení Nahuů na základě původních pramenů*. Praha: Argo.
- León-Portilla, M. 2013. *Conquista pohledem poražených: vyprávění indiánů o dobytí Mexika*. Ilustroval A. Beltrán. Červený Kostelec: Pavel Mervart.
- Paz, O. 1991. *Sunstone: Piedra de sol*. New York: New Directions.
- Ricard, R. 1947. *La conquista espiritual de México*, México: Editorial Jus et Polis.
- Salterio Torres, J. W. 2007. *Aztec Mythology: The Influence of Aztec Mythology on Mexican Culture and History*, University of Huston:131-155. Dostupné z: <http://www.uh.edu/honors/Programs-Minors/honors-and-the-schools/houston-teachers-institute/curriculum-units/seminar-pages/2007/myth-07.php> [15. 6. 2019]
- Nejedlý, P. 2012. *Josef Opatrný o Mexičanech: S angličtinou jim k srdci nepřiřostete*. Cestomila, Portál o cestování. Dostupné z: <http://www.cestomila.cz/clanek/806-josef-opatrný-o-mexicanech-s-anglictinou-jim-k-srdci-neprirostete> [16. 6. 2019]
- Stingl, M. 1967. *Indiáni bez tomahavků*. 3. přeprac. vyd. Praha: Orbis.
- Taube, K. A. 2007. *Aztecké a mayské mýty*. Praha: Levné knihy KMa.
- Vaillant, G. C. 1974. *Aztekové: původ, vzestup a pád národa Aztéků*. Praha: Orbis.
- Vodička, P. 2011. *Dobytí říše Aztéků: tažení Hernána Cortése v letech 1519-1521*. Praha: Epoque.

Seznam informátorů

Carmela Bautista, 55 let, Huejutla de Reyes

Timoteo León Hernández, muž, 32 let, Huejutla de Reyes

Ignacia Hernández Hernández, žena, 72 let, Huejutla de Reyes

Juan Miguel Hernández Hernández, muž, 46 let, Huejutla de Reyes

Olalia, žena, 53 let, Huejutla de Reyes

Lic. Nau Cabrera Nava, muž, 43 let, Huejutla de Reyes

María Luisa, žena, 73 let, Huejutla de Reyes

Mendoza Hernández, žena, 80 let, Huejutla de Reyes

Rouss Landázuri, žena, 20 let, Pachuca de Soto

Issac Galindo, muž, 24 let, Pachuca de Soto

Carlos Morales, muž, 20 let, Pachuca de Soto

Lic. Berenice Alfaro Ponce, žena, 40 let, Pachuca de Soto

Oscar Guillot, muž, 25 let, Pachuca de Soto

Alicia Ramírez, žena, 23 let, Pachuca de Soto

Tiaré Maya, žena, 25 let, Pachuca de Soto

Tamara Ramos, žena, 25 let, Pachuca de Soto